

*Katedra geografie přírodovědecké fakulty University Palackého v Olomouci
Vedoucí katedry doc. dr. Otakar Tichý*

PŘÍSPĚVEK K HISTORICKO-GEOGRAFICKÉMU VÝVOJI MORAVSKÝCH ENKLÁV VE SLEZSKU

DUŠAN TRÁVNÍČEK

(Předloženo dne 29. září 1965)

Území tzv. moravských enkláv ve Slezsku prošlo poměrně velmi zajímavým a zároveň i pestrým historickým vývojem. V 6. století našeho letopočtu celou oblast osídlili Slované. Jejich kmeny se objevily při řekách Opavě, Osoblaze i Prudníku, který byl od nich pojmenován. V devátém století toto území patřilo nakrátko k Velkomoravské říši, po jejím pádu k Českému státu. Celá oblast se stala součástí markrabství Moravského, děličího se tehdy na řadu údělných knížectví. Po založení biskupství ve Vratislavi r. 1000 patřilo církevně pod jeho kompetenci celé Slezsko. Jeho hranice se tehdy dotýkala řek Osoblazy a Prudníku. Jinak však území přesně vymezeno nebylo, a to dávalo snadno záminky k nejrozličnějším sporům. R. 1037 český kníže Břetislav dobyl území Moravy a také část Horního Slezska. Aby si toto území bezpečněji zajistil, budoval na jeho hranicích opevněné tábory, zvané kastely. Tehdy byly také založeny Osoblaha, Krnov, Hlubčice a další. Oblast dnešního Krnovska tehdy patřila majetkově Olomouckému biskupství a územně k župě Golensizi¹⁾. Český kmenový název Holasici je totožný s dnešním názvem obce Holasovic. Ta bývala kdysi mohutným hradem a hlavním sídlem. Teprve později, před r. 1185, když bylo zavedeno krajské

¹⁾ S názvem Golensizi se setkáváme již u tzv. *Bavorského geografa*. Je to písemná zpráva o národech a krajinách na sever od Dunaje; dá se datovat do druhé poloviny 9. století. Srovn. B. Horák — D. Trávníček: *Descriptio civitatum ad septentrionalem plagam Danubii*, Praha 1956, dále D. Trávníček, *Bavorský geograf*, Sb. Čs. spol. zeměpisné, 60, 55—58, Praha 1955. Text obsahuje 59 názvů kmenů, z nichž lze dnes lokalizovat s větší určitostí 23 a mezi nimi i Golensizi s pěti hradeckými městy, česky Holasici. Ve výčtu řady kmenů můžeme totiž zaznamenat určitý pořádek. Název Holasici je snad jediný zachovaný název původních moravských kmenů. Srovn. V. Novotný, *České dějiny I*, 1, 288, 509, 546 ad., Praha 1912.

Obr. č. 1. Moravské enklávy ve Slezsku.
Abbildung Nr. 1. Die mährischen Enklaven in Schlesien.

zřízení, se stal hlavním střediskem Hradec u Opavy. Opava sama se prvně cituje až r. 1195²⁾). Církevně patřila celá oblast biskupství Olomouckému, založenému r. 1063. Jeho severní hranice splývala s moravskou. Prudnicko pak zůstalo ve svazku Olomoucké diecéze značně dlouho, administrativně-státoprávně však

²⁾ Srovn. údaje V. Praska ve Vlastivědě slezské III., 1, 8–9 a práci A. Christa: *Geschichte der Entstehung und Entwicklung des Bezirkes Hotzenplotz*, str. 9. Prasek se také, l. c. str. 10 podrobně zabývá rozlohou Holasovska.

342 * Oprava od Jiřího Vaňáčka - již zaniklá osada Hutě (něm. *Hütte*) je zde zakreslena omylem. Seznam moravských enkláv ve Slezsku, uveřejněný na str. 138 v publikaci *Statistický lexikon obcí na Moravě a ve Slezsku* (vyšlo v Praze roku 1924) se o ní totiž vůbec nezmiňuje a nenalezneme ji ani ve starších seznamech moravských enkláv ve Slezsku.

odpadlo ke Slezsku poměrně brzy. Když pak r. 1197 údělné knížectví Olomoucké zaniklo, vrátilo se spolu s ním do společného svazku s celou Moravou i Holasovicko.

Kníže Ota I. († 1086) daroval své statky v oblasti Osoblahy Olomouckému biskupství, Ota II. pak r. 1107 přidal ještě oblast Naglubčici (Hlubčice). Tak byl položen základ k pozdější enklávě. Protože toto území náleželo Olomouckému biskupství, bylo administrativně připojeno k Moravě. Z někdejšího kraje Holasovského se postupně vyvinulo knížectví Opavské, jež zpočátku patřilo k Moravě. Jeho původní území bylo značně rozsáhlé.³⁾ Sahalo od řeky Odry a Ostravice po Pštínu a k městům Osoblaze a Prudníku. R. 1318 bylo Opavsko výrokem Jana Lucemburského prohlášeno samostatným knížectvím. Statky Olomouckého biskupství však zůstaly jako tzv. enklávy při Moravě. Z té doby se datuje jejich počátek. Odlučování Opavska pokračovalo majestátem císaře Karla IV. z r. 1348, kterým bylo prohlášeno přímým lénem koruny České. Severozápadní část Opavska se pak r. 1377 stala samostatným knížectvím Krnovským, nazvaným po městě, jehož známost se datuje k r. 1221. Severozápadní část popisované oblasti byla v nejstarším období slezská. R. 1119 dostal území biskup vratislavský a v 13. stol. pak vzniká biskupské knížectví v Nise, k němuž patřila i oblast Cukmantlu (dnes Zlaté Hory).⁴⁾ Odlučování Opavska i Krnovska pak v dalším vývoji pokračovalo a v letech 1613 a 1622 připadla obě knížectví administrativně již trvale ke Slezsku a kníže se zúčastňoval sněmů ve Vratislavi. Moravské enklávy ve Slezsku však zůstaly i nadále při Moravě. Olomoučtí biskupové nedbali snah slezských knížat, kteří je toužili připojit ke Slezsku. Jako léno Olomouckého biskupství se enklávy⁵⁾ formovaly zvláště v letech 1250—1300, tedy brzy po mon-

³⁾ F. Ens: *Das Oppaland oder Troppauer Kreis*, 4 svazky, Wien 1835—1837. G. Biermann: *Geschichte der Herzogthümer Troppau und Jägerndorf*, Troppau 1874.

⁴⁾ Nissko spolu s ostatním Slezskem však získal od Poláků pro Český stát až r. 1335 Jan Lucemburský. Cukmantelsko však patřilo k Opavsku. Až r. 1474 je Matyáš Korvín dal biskupům vratislavským. Pak se dostalo k Nissku.

⁵⁾ Území obcí, patřících k enklávám, zahrnují biskupská (později arcibiskupská) panství olomoucká, statky kapituly olomoucké, panství johanitů Dívčí Hrad a alodní statek Slatina. Území enkláv geograficky nesouvisejí, ale dají se rozdělit zhruba do tří skupin podle administrativního dělení z r. 1910. První skupinu tvoří území soudních okresů Jindřichov a Osoblaha s obcemi: Arnultovice, Bartultovice, Janov, Jindřichov, Petrovice, Pitárné, Třemešná, Vysoká, Osoblaha, Bučávka, Bohušov, Hlinka, Dívčí Hrad, Hrozová, Karlov, Kašnice, Koberno, Liptaň, Matějovice, Nový Les, Slezské Pavlovice, Piskořov, Pelhřimovy, Dolní Povelice, Horní Povelice, Městys Rudoltice, Ves Rudoltice, Rusín, Sádek, Studnice, Nová Ves, Víno, Životice. Do druhé skupiny se čítaly obce, ležící v politickém okrese Opava, geograficky zčásti související, zčásti rozdrobené, ležící po obou stranách silnice Opava — Olomouc, a to: Deštné, Jaktař, Suché Lazce, Lhotka, Litulovice, Mikolajice, Slavkov, Štáblovice, Uhlířov, Vlaštovičky, Dolní Životice. Do této skupiny patří i obce, které po r. 1742 připadly Prusku, ale zůstaly majetkem Olomouckého biskupství, Ketř, Tlustomosty, Kozlůvky, Kněžpole, Kratvle, Herborek*, Langov, díl Velkých Pavlovic**. Po r. 1742 tvořily tyto obce tzv. Pruskou Moravu. Konečně ve třetí skupině můžeme citovat jedinou obec, Slatinu, zcela oddělenou od ostatních, v politickém okrese Bílovec.

* Poznámka Jiřího Vaňáčka - Herborek je český název pro osadu uvedenou na mapě na předchozí straně pod německým názvem Ehrenberg.

** Oprava od Jiřího Vaňáčka - Dušan Trávníček, autor této práce, se zde dopustil chyby. Správně má být uvedeno "*díl Velkých Petrovic*", což je patrné jak z mapy na předchozí straně, tak i z přehledu, který se v této práci nachází na straně s původním číslováním 353. Ostatně Velké Petrovice zmiňuje mezi moravskými enklávami i Ladislav Hosák ve svém *Historickém místopise země Moravskoslezské*. Velké Pavlovice jsou ve skutečnosti obcí na jihu Moravy.

golském vpádu. Jeden z nejvýznačnějších olomouckých biskupů, Bruno ze Schaumburgu (1245—1281), získal v krajinách zpustošených Mongoly velké statky. Český král Václav I. (1230—1253) dal celou oblast tomuto biskupství jako trvalé léno. Po příkladu nástupce tohoto panovníka, Přemysla Otakara II. (1253—1278), povolával i biskup Bruno mnoho německých kolonistů, hlavně ze severního Německa, Saska, Durynska a Franska. Ti se v těchto končinách usazovali a řídili podle svého domácího německého práva. Značné statky v celé oblasti získal Řád německých rytířů. Brunovi se tak podařilo poměrně brzy na jeho panství zajistit německému živlu převahu nad slovanským, který až do té doby daleko převládal.⁶⁾ Horlivá kolonizační činnost se projevila řadou nově založených obcí, dále pak opevněním některých význačnějších lokalit, jež existovaly již dříve. Tak Osoblaha, „Hocenplocz“⁷⁾ se připomíná jako „zboží biskupa Olomouckého“ již r. 1251, k němuž náleželo dvanáct vesnic, majících v pramenech vesměs jména rázu dolnoněmeckého. Biskup Bruno dal vybudovat osoblažské hradby, nově založil obce Petrovice, Pitárné, Liptaň, Třemešnou a Pelhřimovy, v nichž usadil německé kolonisty. Již předtím jimi byly osídleny Vysoká, Velké i Malé Pavlovice, Sádek, Dívčí Hrad a Hlinka.⁸⁾ Bulou císaře Karla IV. z r. 1348 bylo Olomoucké biskupství prohlášeno lenním knížectvím České koruny, obdobně jako Opavsko.⁹⁾ Obce, patřící Olomouckému biskupství, byly administrativně částí markrabství Moravského. Soudně však občané těchto obcí podléhali Olomouckému biskupství až do poloviny 17. století. Do r. 1337 patřilo k Moravě i Prudnicko; město Prudník (německy Neustadt) založil Vok z Rožmberka, který zemřel za vlády Přemysla Otakara II. r. 1262 ve funkci zemského hejtmana štyrského.¹⁰⁾ Na půdě pozdějšího Pruského Slezska patřilo od r. 1275 olomouckému biskupovi Ketřsko s městečkem Ketř¹¹⁾. Již r. 1270 se jako léno v této oblasti uvádějí Tlustomosty. Ostatní vesnice byly většinou založeny kolonisty, nechybějí však ani obce domácího původu, jako Kozlůvky a Kněžpole.¹²⁾ Celkově je třeba zdůraznit, že v průběhu století (1214—1318) Opavský kraj zůstal ze tří čtvrtin český

⁶⁾ Pozemky dostávali němečtí osadníci zdarma; mýtili lesy a zakládali obce. Udílely se jim navíc tzv. „lhoty“, osvobození od poplatků na dobu 10—20 let a ještě byli osvobozeni od zemských robot a dalších povinností.

⁷⁾ V. Šimák, *České dějiny*. Dílu I. část 5. Středověká kolonisace v zemích českých, Praha 1938, str. 1287. Německý tvar Hotzenplotz vznikl patrně přetvořením slovanského názvu. Název se však dost často změnil. Tak V. Prasek, *Vlastivěda slezská* III., 1, str. 146 uvádí pro rok 1233 Osoblōga, 1251 Hozenpla, 1253 Hocenploc, 1256 Hocenpla, 1262 Hoczemplocz, 1267 Hocenpla, 1294 Hoczenplocz, 1299 Hossobla.

⁸⁾ Podrobněji o celém vývoji viz V. Prasek ve *Vlastivědě slezské* III., 1, str. 39—46.

⁹⁾ Tím Olomoucké biskupství se svým majetkem tvořilo samostatné knížectví. Morava se tak rozdělila na tři díly, vlastní markrabství, biskupství Olomoucké a vévodství Opavské.

¹⁰⁾ Podrobněji viz A. Christ, 1, c. 20.

¹¹⁾ Ketř se stala městem r. 1321. K Českému státu připadla právně spolu s Těšínskem až r. 1289.

¹²⁾ V. Šimák, *ibidem*.

344 * Oprava od Jiřího Vaňáčka - Dušan Trávníček, autor této práce, zkomolil Povelice na Pavlovice. Vincenc Prasek na str. 68 ve svém díle *Dějiny kraje Holasovského či Opavského* (vyšlo roku 1891) píše: "*Osady starší novými osadníky rozmnožil, totiž Vysokou, Povelice Malé, Povelice Veliké, Sádek, Děvice a Hlinku Malou*". Děvice dnes nesou název Dívčí Hrad. Je třeba dodat, že dle Místopisného rejstříku Slezska a severní Moravy představují Malé Povelice starší název pro Horní Povelice, zatímco Velké Povelice představují starší název pro Dolní Povelice.

a Němci tehdy tvořili sotva čtvrtinu obyvatelstva. Úřední řečí zůstávala i nadále latina. Na Osoblažsku, jež hraničilo s Opolskem, vznikla významná tvrz Fulštejn (dnes Bohušov), a to již před rokem 1251. Bylo to právě v oblasti, v níž se od nepaměti vlekly hraniční spory, a to jak o hranice biskupské, tak i zemské.¹³⁾

V té době Opavskem procházely tři významnější obchodní cesty. První vedla z Brna a Olomouce na Bruntál a dále přes Krnov, Hlubčice do Hlohova a dále do Slezska, druhá pak mimo Osoblažsko od Břeclavě přes dnešní Nový Jičín, Místek, Frýdek a Těšín do Krakova, její pobočná větev pak přes Fulnek, Hradec, Opavu ke Kozlí ve Slezsku. Pro naši oblast byla nejvýznamnější poslední, jdoucí od západu k východu. Spojovala Cukmantl, Prudník, Osoblahu, Hlubčice a Opavu a pokračovala dále k východu. Za husitských válek došlo i v této oblasti k prudkým bojům a značná část Osoblažska byla válečnými taženími zničena. V době bojů mezi Jiřím Poděbradským a Matyášem Korvínem se místní šlechta snažila z nastalé situace co nejvíce těžit. Zabírala majetky a neohrožovala se podřídit žádným zákonům. Když se Matyáš zmocnil Moravy a Slezska, Opavsko r. 1474 definitivně připojil k Slezsku. Enklávy jako majetek olomouckých biskupů zůstaly při Moravě, Slezané je však toužili připojit ke své zemi. Avšak Olomoucké biskupství si své samostatné postavení (včetně enkláv) udržovalo až do druhé poloviny 17. století. Slezská knížata adresovala v letech 1553—1619 habsburským císařům řadu stížností, že moravská enkláva nebyla připojena ke Slezsku, leč marně.¹⁴⁾

Třicetiletá válka si vyžádala své oběti i v oblasti Slezska, třebaže právě to zůstalo poměrně nejvíce ušetřeno.¹⁵⁾ V moravských obvodech ve Slezsku bylo po této válce 2000 poddanských domů. Nejvíce utrpěly Fulštejn, Ketř, Německé Pavlovice, Horní a Dolní Povelice a Rudoltice.¹⁶⁾ Ketř měla plnou polovinu domů pustou. Nejvíce utrpěly obce české. Pusté osady pak Němci osazovali mnohem více než Češi. A tak od poloviny 17. století nabýval německý živel stále většího významu, a to nejen ve městech, ale i na venkově. Již za třicetileté války a později ještě více se v této oblasti jako úřední řeč uplatňovala němčina.¹⁷⁾ Později se pak německý živel v těchto končinách šířil ještě více. Tvořil souvislý pás se svým zá-

¹³⁾ Podrobné popsání hranic celé rozsáhlé oblasti viz V. Prasek, *Vlastivěda slezská III.*, 1, str. 58, 60, 61, 63, 64, 67, 68, 77.

¹⁴⁾ Právně Slezané enklávy počítali ke Slezsku. Tak např. Fulštejn řadili do tzv. 4. slezského kraje (1541), r. 1578 pak Fulštejn, Hlinku a Ketř k prvnímu, Osoblahu ke knížectví Nisckému. Podle seznamů daňových okresů Olomouckého kraje z 2. poloviny 16. století patřily moravské enklávy sice k Opavskému daňovému okresu, avšak k Olomouckému kraji. Jedině Slatina byla zanesena do moravských zemských desk.

¹⁵⁾ Srovn. Fr. A. Slavík: *Morava a její obvody ve Slezsku po třicetileté válce*. Dějepisně-statistický přehled. Telč 1892.

¹⁶⁾ Slavík, 1. c. 7—8.

¹⁷⁾ V zemských deskách byly dle Obnoveného zřízení zemského Ferdinanda II. z r. 1628 zápisy psány česky i německy, ale po r. 1640 již jen německy.

zemím v ostatní oblasti Slezska a před první světovou válkou byly tyto oblasti pak již zcela osídleny Němci.

Do vývoje tohoto území pak těsně před polovinou 18. století zasáhly události zvenčí, a to slezské války. Jejich výsledek pak změnil průběh státních hranic v celém Slezsku. Pruský císař Friedrich při svém tažení proti habsburské panovnici Marii Terezii vtrhl do Slezska a r. 1741 obsadil i území moravských enkláv. Vratislavský mír z 28. července 1742 pak enklávy roztrhl státní hranicí ve dvě části. Friedrich si zajistil držbu Dolního i Horního Slezska kromě oblasti tzv. Nisské vysočiny. Převážná část Nisska však připadla Prusku.¹⁸⁾ Rakousku zůstala největší část vévodství Opavského a Krnovského, moravských enkláv a celé vévodství Těšínské. Z moravského území tehdy Rakousko ztratilo enklávu okres Kětř (Katscher), i když tamější statky zůstaly i nadále majetkem Olomouckého biskupství. Při dalších srážkách v průběhu slezských válek tyto oblasti značně trpěly nájezdy vojsk i pleněním, ale mír Drážďanský (25. 3. 1745) a Hubertsburský (25. 2. 1763) ponechaly mapu těchto končin beze změny v hranicích z r. 1742.¹⁹⁾ K administrativním změnám došlo roku 1782. Císař Josef II. tehdy spojil zbylou část Slezska s moravským guberniem. Nové krajské dělení zahrnulo enklávy do Krnovského kraje. Ten měl vybírat dávky, ale částky získané z enkláv nesměšovat se slezskými. Slatina zůstala přímo při Moravě. R. 1791 došlo k novému rozdělení krajů. Enkláva byla připojena k Přerovskému kraji a krajský úřad byl přeložen z Krnova do Opavy. Snaha po připojení enklávy ke Slezsku však narážela na těžkosti, zvláště pro rozdílnou zemskou ústavu. Teprve r. 1797 „pro dalekou vzdálenost krajského města“ byla enkláva „provždy“ předána ke správě Opavskému kraji.²⁰⁾ Ale ani tím se mnoho nezměnilo. Naopak, vytvořila se jistá dvoukolejnost. Pro území enklávy platily i nadále moravské zákony. Daně vybíraly sice slezské úřady, avšak odevzdávaly je moravské stavovské pokladně. R. 1848 slezský zemský sněm jednal opět o enklávách a vyžádal si od moravského zemského sněmu „dobré zdání“ v této otázce. V dotazu bylo ještě poznamenáno, že „administrativně enklávy již po dlouhou dobu jsou spojeny s provincií Slezskem“²¹⁾

¹⁸⁾ Sídlem knížectví byla Nisa. Církevně Nissko podléhalo od r. 1199 biskupství Vratislavskému. Vratislavský mír z r. 1742 knížectví rozdělil. Prusko získalo větší část (1231 km²), kdežto Rakousku zůstala menší (900 km²) s městy Javorníkem, Vidnavou, Frývaldovem (dnes Jeseník) a Cukmantlem (dnes Zlaté Hory). Církevně však zůstala i rakouská část po r. 1742 podřízena biskupství Vratislavskému.

¹⁹⁾ Výstižně situaci charakterizoval nástupce Marie Terezie, císař Josef II., když prohlásil: „Friedrich hat den Garten (von Schlesien), ich den Zaun“. R. 1772 byla správa rakouských částí knížectví Opavského, Krnovského a Nisského spojena v krajském úřadě v Opavě.

²⁰⁾ Až do zrušení krajských úřadů r. 1850.

²¹⁾ Vévodství Horní a Dolní Slezsko, pokud po r. 1742 zůstalo pozdějšímu císařství Rakouskému, se skládalo z pěti knížectví, Nisska, Opavska, Krnovska, Těšínska, Bílska a z 11 menších stavovských panství: Německá Lutyně (dnes Dolní Lutyně), Bruntál, Fryštát, Frýdek, Bohumín, Albrechtice, Rychvald, Doubrava, Raj, Orlová, Opava. Dekretem Františka Josefa I. z 30. prosince 1849 se

a že, bude-li přiznána samospráva provincií v jistém stupni, tedy přednostně pro enklávy, aby mohly být spojeny se Slezskem i v každém jiném vztahu“. V moravském zemském sněmu proběhla debata o státoprávním postavení těchto obcí; naopak, zde však byla zase navíc přetřásána otázka Opavy a Krnova, které byly žádány zpět jako území kdysi moravské. A tak k dohodě nedošlo a spor probíhal i v dalších letech. A r. 1854 se opět projevila snaha, aby enklávy byly po všech stránkách spojeny se Slezskem a aby byly tudíž administrativně přiděleny slezským zemským úřadům.²²⁾ Ale spory vyřešeny nebyly a enklávy zůstaly moravským územím až do vzniku Československé republiky* a později v některých ustanoveních se lišily od ostatního slezského území. K jejich faktické likvidaci došlo vlastně až při novém administrativním dělení r. 1949, kdy byly zrušeny země a vznikly kraje. Jinak se spory o enklávy na sklonku minulého století odrážely i při stavbě a udržování silnic apod. Osady v enklávách potřebovaly spojení s okolními slezskými obcemi. Silnice, které byly v enklávách vybudovány, spadaly pod slezskou správu. Morava však musila Slezsku přispívat na správní náklady apod. V sedmdesátých letech 19. století dostala tato oblast také železniční spojení. R. 1870 se začala budovat dráha Krnov — Jindřichov — Hlucholazy a o dva roky později byla předána dopravě. R. 1869 byla vyměřena trasa železnice z Krnova do Prudníku, přes Bartultovice, ale její stavba se neuskutečnila. Osoblaha dostala železniční spojení r. 1898 úzkokolejnou drahou z Třemešné, kde je napojení na trať z Krnova. Avšak tato železnice svou délkou, lokálním charakterem a odlišným rozchodem kolejnic Osoblahu v podstatě spíše oddělila od ostatních oblastí než ji s nimi spojila.

Národnostně se oblast moravských enkláv vyvíjela vcelku shodně s okolní slezskou oblastí, respektive s Krnovskem, Opavskem a Nisskem. Dvojí německá kolonisace (v 13. století a po třicetileté válce) zde radikálně změnila původní stav v neprospěch český. Jejich ústředním hradem byly Holasovice u Opavy a Cvilín. Dalším hradiskem byl asi Dívčí Hrad. Nasvědčovala by tomu jeho ostrožní podoba a staré jméno Diwiz (Děvíč)²³⁾. Až do 13. století bylo v těchto končinách

Rakouské Slezsko stalo korunní zemí jednotnou. Slezsko mělo nyní jediný sněm o 30 poslancích. Opavsko ztratilo své výsady a ze starého stavovského zřízení zůstaly jen desky zemské Opavské a Krnovské. Enkláv se toto nařízení netýkalo.

Cisářský dekret znamenal vůbec zásadní přestavbu politické a soudní správy. Kraje, trvající u nás od poloviny 13. století, ustoupily novému zřízení zemskému. Země se dále dělily na kraje a okresy. Rakouské Slezsko mělo po r. 1848 samostatnou zemskou vládu, v letech 1860—1861 bylo spojeno s Moravou, r. 1862 se stalo znovu samostatnou zemí, ale soudnictvím bylo i nadále spjato s Moravou.

²²⁾ Celkem 44 moravských katastrálních obcí, z toho 32 v okrese Osoblaha, 11 v okrese Opava a 1 v okrese Bílovec. Moravské enklávy ve Slezsku však před jejich definitivním zrušením po první světové válce tvořilo celkem 58 obcí a osad. Podrobněji viz J. Radimský: *Vývoj obyvatelstva v moravských enklávách ve Slezsku* (1676—1930), Slezský sborník 45, Opava 1947, str. 227.

²³⁾ O nejstarších dějinách této oblasti, zvláště v době předhistorické, viz podrobně v práci: Lubomír Jisl „*K nejstaršímu osídlení Krnovského okresu*“, Krnovsko červen 1, 1957, str. 1. O po-

* Oprava od Jiřího Vaňáčka - i po vzniku Československé republiky zůstaly nadále enklávy moravským územím. Jejich přetrvávající existenci dokládá na str. 138 i *Statistický lexikon obcí na Moravě a ve Slezsku*, vydaný v Praze roku 1924. Specifické správní postavení moravských enkláv trvalo do vzniku země Moravkoslezské, avšak i poté zde nadále platily moravské zemské zákony, pokud nebyly zrušeny, či nahrazeny novými zákony. Bohužel i Ladislav Hosák uvádí ve svém *Historickém místopise země Moravkoslezské* nepodložené tvrzení o zániku moravských enkláv po vzniku Československé republiky. Bylo by nanejvýš troufalé tvrdit, že se moravské enklávy staly součástí Slezska. Nedojde-li k obnovení Slezska co by správního celku, nemůžeme totiž vůbec hovořit o tom, že by Slezsko získalo jakékoliv nové hranice.

osídlení české, ovšem řídké, jako v pohraničních oblastech vůbec. Kolonisace v 13. století, provedená cizinci z Německa, změnila národnostní charakter kraje.²⁴⁾ Nově založená města dostala německý ráz a také české končiny okolní byly poněmčeny. Na krátkou dobu přinesly počestění celé oblasti husitské války. Ve starším období byla v celé oblasti úředním jazykem latina, na Krnovsku a ve městech však již také němčina. Teprve od 15. století — za husitských válek — se objevuje jako přední jazyk i čeština. Po třicetileté válce však na dlouhou dobu opanoval pole v této oblasti německý živel. Třídně se zdejší obyvatelstvo v nejstarším období dělilo na šlechtu, měšťany a sedláky. Zvláštní postavení měli kněží a Židé.²⁵⁾ Kněží měli značné výhody. Byli např. vyloučeni ze soudů světských a podléhali soudům církevním. Šlechta tvořila ve 13. a 14. století jedolitou skupinu; byli to vesměs drobní šlechtici, vystupující jako svobodní držitelé půdy — zemané, později rytíři. Až v 15. století se opavská a krnovská šlechta rozdělila na pány a rytíře; příslušnost k panskému stavu byla podmíněna držbou velkého statku, kdežto rytířskou hodnost uděloval král.

Politická práva a samosprávu velmi brzy získávali měšťané v knížecích městech. Osobně i svým majetkem byli svobodní, mohli volně provozovat řemeslo, živnost i obchod. Ve vrchnostenských městech byli závislí na své vrchnosti právě tak jako sedláci. Rozdíl mezi těmito městy a vesnicemi byl jen v tom, že vrchnostenská města si směla budovat hradby a měla právo trhů. Sedláci byli statkem i osobně zcela závislí na vrchnosti. Ti, kteří přišli v době kolonizace, byli osobně sice svobodní, avšak půdou byli závislí na vrchnosti. Židé tvořili v této oblasti zvláštní skupinu obyvatelstva a první zmínka o nich je již z konce 13. století. Bydleli v oddělených domech a od křesťanského obyvatelstva se lišili i odíváním.

Převážná většina obyvatelstva se zaměstnávala zemědělstvím. Zpočátku i měšťané, kteří teprve později se věnovali převážně obchodu a řemeslům. Města postupně získávala výhradní právo k provozování řemesel. Na venkově se udrželi z řemeslníků jen mlynáři, kováři, kotláři, někde i pekaři. Ve městech se řemeslníci organizovali v cechy. První z nich jsou známy z druhé poloviny 14. století. Ve městech se soustředil i obchod, a to především v oblastech, kterými procházely obchodní cesty. K rozvoji obchodu přispívaly zvláště trhy, a to jednak výroční, jednak týdenní.²⁶⁾

němčování Opavska viz: A. Turek „*Poněmčování Opavska v 16. a 17. století IV.*“ (na území bývalého knížectví Krnovského), Slezský sborník roč. 47, Opava 1949, str. 312 ad., jakož i dosud nepublikovanou studii téhož autora: „*K místopisu Osoblažska v 16. století*“. Při této příležitosti autorovi děkuji za laskavé umožnění prostudovat rukopis jeho práce.

²⁴⁾ Detailně popsat rozvoj kolonisace pro oblast Moravy a Slezska — obdobně jako pro Čechy — nelze; chybějí totiž hlavní prameny místopisné. Srovn. J. V. Šimák, l. c., str. 1273.

²⁵⁾ Podrobněji viz J. Kapras: „*Opavské právní dějiny doby knížecí*“, Slezský sborník 1918, čís. 24, Opava, str. 8. Srovn. i Jaroslav Donát: „*Přehled dějin Krnovska do konce 19. století*“, Krnovsko, prosinec 1958, č. 5, str. 2.

²⁶⁾ Týdenní trhy umožňovaly obchodní „styk“ města s nejbližším okolím, kdežto výroční trhy dávaly možnost volné soutěže.

Z doby po třicetileté válce máme také první přesnější údaje o počtu obyvatelstva v této oblasti.²⁷⁾ V enklávách byla největším sídlem Osoblaha, ač byla v 16. století těžce postižena dvěma požáry a morem. V té době měl význam i Jindřichov, menší již Janov, Třemešná, Petrovice a Liptaň. V roce 1676 žilo v enklávách asi 17 000 osob.²⁸⁾ V dalších padesáti letech počet obyvatelstva nezaznamenal podstatnějších změn a dá se tvrdit, že v tomto období byl vzrůst obyvatelstva v našich zemích celkem velmi malý, včetně moravských enkláv; tam větší přírůstek zaznamenaly Rudoltice Ves (235 %), Dolní Povelice a Hertice (130 %), z ostatních obcí v enklávách pak ještě snad Litultovice (80 %) a Nový Les, Štáblovice a Slavkov (po 70 %). Naproti tomu však počet obyvatel klesl v Rusíně (15 %) a ve Slatině (30 %), kdežto v Hlince, Dívčím Hradu, Jaktaři, Petrovicích, Studnici a Vysoké se nezměnil. První přesnější záznamy o počtu obyvatel — ne již jen o počtu usedlých — jsou z roku 1763.²⁹⁾ Největší počet obyvatel měla opět Osoblaha, a to 1865, Jindřichov měl 1407 a Janov 1089. Ostatní sídla již nedosahovala 1000 obyvatel. Asi 20 míst mělo 200—500 obyvatel. Největší vzrůst v počtu obyvatel enklávy zaznamenaly v letech 1791—1840. Tak např. v Osoblaze se r. 1790 zvýšil počet obyvatel na 2573, což bylo o 40 % více než v roce 1760. Relativně největší přírůstky měly tehdy vsi; neprojevoval se tedy ještě útek obyvatelstva do měst.³⁰⁾ V enklávách zůstala i nadále největším sídlem Osoblaha. Měla 3243 obyvatel. Druhým největším místem byl Jindřichov; značně také vzrostly Třemešná, Liptaň a Janov. Rok 1840 však zároveň znamená i kulminační bod růstu. V 70.—80. letech 19. století můžeme v enklávách zaznamenat největší vylidňování. Rychlý rozvoj průmyslu odváděl značný počet obyvatelstva do svých středisek, hornictví a těžba na Ostravsko, textil do Krnova; část obyvatelstva hledala obživu v Německu a v zámoří. Postavení si upevnila jen Osoblaha s 3386 obyvateli; působil na to vliv soukenického průmyslu. Jinak počet obyvatelstva klesl i v Jindřichově a v Třemešné. V období 1890—1930 pak stav obyvatelstva se snižoval i dále, a to i u Osoblahy (1149 lidí). Osoblaha ztratila značně na významu po první světové válce. Způsobila to do značné míry její poloha ve výběžku těsně při hranicích Německa a navíc se tehdy již začínala projevovat krize a stagnace našeho průmyslu v pohraničí. Jindřichov se tak stal největším sídlem v enklávách, i když i zde můžeme zaznamenat pokles počtu obyvatelstva. Velký zvrat znamenala druhá světová válka a po ní pak odsun německého obyvatelstva a nové osídlení českým obyvatelstvem z vnitrozemí. Celkový počet obyvatelstva však v jednotlivých místech opět poklesl.

²⁷⁾ Srovn. cit. práce J. Radimského a Fr. A. Slavíka.

²⁸⁾ To znamená asi 1857 usedlých (počet usedlých se násobí devíti, což je průměrný počet rodných příslušníků a námezdných sil na statku).

²⁹⁾ Tehdy se zjišťoval také počet rodin a domů; těch téměř všude přibýlo, kromě Lhotky, Litultovic, Pelhřimov a Rudoltic Vsi.

³⁰⁾ Podrobnější údaje viz J. Radimský, l. c. 227.

Jednotlivým místům v oblasti Osoblažska a jejich historickému vývoji byla v naší topografické literatuře již věnována značná pozornost. Kromě obsáhlých a důkladně zpracovaných německých topografií od SCHWOYE a WOLNÉHO máme také poměrně vyčerpávající českou literaturu. Uvedme alespoň práci VINCENCE PRASKA „*Historická topografie země Opavské*“, jejíž první díl, zahrnující písmena A—K, vyšel ve Vlastivědě Slezské II., Opava 1889. Můžeme jen litovat, že dokončený druhý svazek zůstal až podnes jen v rukopise, přístupném badatelské veřejnosti ve Státním archivu v Opavě. Platné služby stále prokazuje HOSÁKŮV „*Historický místopis země Moravskoslezské*“, Praha 1938, zvláště jeho svazek VI., věnovaný kraji Přerovskému a svazek VII., probírající kraj Opavský. V Hosákově práci jistě také uvítáme výklad o knížectví Opavském³¹⁾ a o knížectví Krnovském.³²⁾ Lze jen litovat, že tyto studie nebyly doplněny podrobným kartografickým materiálem. Ten by totiž doplnil prostorovou představivost o jejich vývodech.

Kartografické zpracování územního vývoje dané oblasti dosud chybí. A navíc studované území nemáme ani v dostatečné míře kartograficky znázorněno v jednotlivých epochách jeho vývoje. Pro nejstarší období jsme odkázáni jen na rámcové zobrazení spolu s celým Slezskem, jež je nejprve zachyceno v díle PTOLEMAIOVĚ.³³⁾ Ze středověkých map zaslouží jako první zmínky mapa Slezska od JIŘÍHO ALTÉNA z r. 1493; vyšla jako příloha k německému vydání kroniky HARTMANNA SCHEDELA r. 1493 v Norimberku. Samostatná mapa Slezska vyšla v prvním vydání Münsterovy „*Cosmografie*“ r. 1544. Slezsko bylo v té době při kartografických zpracováních své oblasti stále odkázáno na snahy učených soukromníků a na jejich zálibu v kartografii.³⁴⁾ A tak až do r. 1744 se obdobně jako v Čechách a na Moravě i ve Slezsku mapování provádělo bez předchozího vyměňování i bez podpory veřejnosti.

Území moravských enkláv nebylo na nejstarších mapách Moravy ze 16. a 17. století zakreslováno zvláště. Teprve *Müllerova mapa Moravy*³⁵⁾ z r. 1720 naši oblast zachycuje, a to v pěti rozptýlených částech — Osoblažsko, Ketřsko, Litultovice, Slatinu, oblast Kunčic severně od Osoblahy (dnes Trzebina) — jako součásti Přerovského kraje.³⁶⁾ Pro mapování Slezska se stal mezníkem teprve r. 1720.

³¹⁾ Hosák, I. c. VII., 733—737.

³²⁾ Hosák, I. c. VII., 815—817.

³³⁾ Srovn. důkladnou studii Bohuslava Horáka: *Geografický a etnografický obraz českých zemí v době římského císařství*, Praha 1955 s mapovými přílohami a s odkazy na další literaturu.

³⁴⁾ Podrobněji viz: Václav Novák: *Wielandovy mapy Slezska*. Slezský sborník 1951, str. 289 ad., dále F. Roubík: *Soupis map českých zemí II.*, Praha 1955.

³⁵⁾ Tabula generalis marchionatus Moraviae in sex circulos divisae, quos Mandato Caesareo accurate emmensus est hac mappa delineatos exhibet Joh. Chistoph Müller Capitaneus.

³⁶⁾ Ze známějších obcí jsou znázorněny Arnultovice, Jindřichov, Pitárné, Damašek, Třemešná, chybí však Osoblahy. Dosti bohatá je část obsahová, jež pomocí legendy umožňuje rozeznat např. opevněná města, tvrže, bývalé tvrže, doly, teplotice apod.

Císař Karel VI. nařídil mapování Slezska, a to na základě předchozího vyměrování. Téhož roku pak již Müller začal s přípravami na mapování. Avšak dříve než se mu podařilo splnit úkol, který si předsevzal, již příštího roku předčasně zemřel. Müllerovým nástupcem při plnění tohoto úkolu byl jmenován J. W. WIELAND³⁷⁾ Po skončení prací na speciálních mapách se měl Wieland věnovat přípravám na zhotovení přesné generální mapy Slezska. Z dílčích map mají pro nás největší význam jeho mapy knížectví Opavského a Krnovského. Po dlouhých průtazích převzal rytí map Homannův kartografický ústav v Norimberku. Pro naše účely vyhovuje z Wielandovy mapy Slezska zvláště část, týkající se Horního Slezska. Vyšla r. 1746 a zachycuje již stav po míru Vratislavském (1742) a znázorňuje Osoblažskou enklávu s Německými Pavlovicemi, Studnicí, Osoblahou, Fulštejnem (dnes Bohušov), Rudolticemi, Třemešnou, Liptaním, Jindřichovem a Janovem a také oblast Ketřska v tzv. Pruské Moravě.³⁸⁾ R. 1840 vyšla ve Výmru mapa Moravy a Rakouského Slezska,³⁹⁾ na níž však již enklávy zvláště vyznačeny nebyly. Byly zahrnuty pod Rakouské Slezsko, Opavský kraj. Z 18. století zůstal zachován rukopisný plán Osoblahy „Hotzenplotz 1728“.⁴⁰⁾ Tento plán dává dobrou představu o půdorysu tehdejšího města a v souladu se svou dobou zvláště vyznačuje židovské domy.

Kromě kartografického znázornění územního vývoje dané oblasti nám také citelně chybí i kartografické vyjádření národnostního vývoje, pokud by se dal na základě zachovaných písemných pramenů vyjádřit a zrekonstruovat. V tomto směru bylo zatím učiněno jen několik náznaků.

Vývoj dopravních spojů v rámci celé země lze vyčíst i z mapy silnic „*Straßenkarte der Markgrafschaft Mähren und des Herzogtums Schlesiens*“, která vyšla před r. 1850⁴¹⁾, národnostní pak přehledně na mapě „*Vývoj národnostních poměrů na Opavsku a v přilehlé části Moravy*“, která vyšla r. 1950 v Opavě jako příloha ke Slezskému sborníku.⁴²⁾

³⁷⁾ Podrobněji viz V. Novák, l. c. 294 ad.

³⁸⁾ Ducatus Silesiae tabula altera Superiorem Silesiam exhibens ex mappa Hasiana majore desumpta et excusa per Homanianos Heredes, Norimb. 1746.

Srovn. i další mapu Ducatus Tabula geographica generalis, statui hodierno einempe qui post pacem Dresdensem locum obtinet, adaptata iustaque Graduatione rectificata, per Tob. Maier. Norimbergae Impensis Hommanianorum Heredum A. 1749. Oblast enkláv je vyznačena vytečkováním v rámci mapy, jež zdůrazňuje tzv. Rakouské Slezsko i jeho knížectví: Opavsko, Krnovsko, Těšínsko a Niscko (zbylou část).

³⁹⁾ Die Markgrafschaft Mähren nebst Österreichisch Schlesien entworfen von C. F. Weiland. Weimar. Im Verlage des Geograph. Instituts 1840.

⁴⁰⁾ Pochází z Mildnerovy pozůstalosti a je uložen ve Státním archivu v Opavě pod signaturou SČm.

⁴¹⁾ Uložena ve Státním archivu v Opavě pod signaturou MS.

⁴²⁾ V rámci knížectví Opavského a Krnovského ukazuje přehledně české a německé území kolem r. 1500. Pak znázorňuje oblasti, poněmčené v 16., 17., 18. a 19. století, postup německého žilvu od r. 1880, českého od 16. stol. Zvláště jsou vyznačena smíšená města v 16. a 17. století.

Nejnáléhavějším úkolem historické geografie celé této oblasti v budoucnu zůstává znázornění detailního územního vývoje. Pro plné a jasné pochopení je však třeba zachytit podrobně vývoj všech moravských enkláv ve Slezsku, protože v celkovém vývoji tvoří organickou jednotu.⁴³⁾

Přehled moravských enkláv na území Československé republiky a tehdejšího Německa (Pruské Moravy) podle stavu z roku 1921 (Stav podle tehdejšího administrativního dělení).

Okres: Jindřichov	Dolní Povelice
Arnultovice	Horní Povelice
Bartultovice	Městys Rudoltice
Janov	Ves Rudoltice
Jindřichov	Rusín
Petrovice	Sádek
Pitárné	Studnice
Třemešná	Nová Ves
Vysoká	Víno
	Životice
Okres: Osoblaha	Okres: Opava
Bučávka	Deštné
Bohušov	Hertice
Hlinka	Hory
Dívčí Hrad	Hutě* (dnes patří k Hošťálkovům)
Hrozová	Jaktař
Karlov	Suché Lazce
Kašnice	Lhotka
Koberno	Litultovice
Liptaň	Mikolajice
Matějovice	Slavkov
Nový Les	Štáblovice
Osoblaha	Uhlířov
Slezské Pavlovice	Vlaštovičky
Piskořov	(Dolní) Životice
Pelhřimov	
Okres: Bílovec	
Slatina	

⁴³⁾ Jednotlivé epochy kartografického znázornění bude třeba volit v souladu s písemným vylíčením územního i národnostního vývoje dané oblasti. Přitom bude nutno na jednotlivých mapách zdůraznit změny ve významu jednotlivých lokalit a výstižně znázornit jejich hlavní charakter (opevněné město, tvrz apod.).

352 * Oprava od Jiřího Vaňáčka - již zaniklá osada Hutě (něm. *Hütte*) do výčtu moravských enkláv nepatří. Seznam moravských enkláv ve Slezsku, uveřejněný na str. 138 v publikaci *Statistický lexikon obcí na Moravě a ve Slezsku* (vyšlo v Praze roku 1924) se o ni totiž vůbec nezmiňuje a nenalezneme ji ani ve starších seznamech moravských enkláv ve Slezsku.

Okres: Ketř

Ketř + Ehrenberg (díl vsí, — Katscher — Kietrz
k letům 1415—1602
viz u Ketře)

Kozlůvky	— Kösling	— Kozłowski
Kratvole	— Krotful	— Krotoszyn
	(Krotfeld)	
Tlustomosty	— Stölmütz	— Tlustomosty
Velké Petrovice (část)	— Groß Petrowitz	— Pietrowice Wlk.
Langow	— Langenau	— Łęgi
Kněžpole	— Knispel	— Księże Pole

Literatura, pojednávající o této oblasti, je značná. V této studii se při jejím výčtu omezujeme na nejdůležitější syntetické práce.

1. BIERMANN, G.: Geschichte der Herzogtümer Troppau und Jägerndorf, Troppau 1874.
2. BRANOWITZER, G.: Geschichtliche Notizen über die im k. preussischen Anteile Schlesiens gelegene Besitzungen der Olmützer Kirche, Schr. V.
3. BRANOWITZER, G.: Der Besitz der Olmützer Kirche in Preuss-Schlesien. Schriften der histor.-statist. Sektion der mährischen Ackerbaugesellschaft V.
4. ČÁDA, F.: Povšechné právní dějiny Československé I. Brno 1947.
5. D'ELVERT, CHR.: Die Verfassung und Verwaltung von Österr.-Schlesien. Schriften der historisch-statistischen Sektion der k. k. mähr.-schles. Gesellschaft des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde.
6. D'ELVERT, CHR.: Zur Geschichte des Bergbaues in Mähren und Österr. Schlesien. Schriften der historisch-statistischen Sektion der Gesellschaft des Ackerbaues etc., Brünn 1866.
7. D'ELVERT, RITTER, CHRISTIAN: Zur mährisch-schles. Biographie CCLXXXX. Eduard Richter. Vyšlo v Notizenblatt . . ., Brünn 1891, str. 49—50.
8. ENS, F.: Das Oppaland oder der Troppauer Kreis. 4 sv. Wien 1835—1837.
9. FOX, ROBERT: Landeskunde von Schlesien. Breslau 1909.
10. GRÖGER, T.: Geschichtliche Beschreibung der Pfarrkirche in Katscher 1892.
11. GRÖGER, T.: Historische Beiträge zur Geschichte der Stadt und Herrschaft Katscher, 1897.
12. HOSÁK, L.: Historický místopis země Moravskoslezské, Praha 1938 (v této práci je v díle VI., 719—730 pro naše téma podáno i podrobné členění podle držby panství).
13. CHOWANETZ, J. — WURST, A.: Der Hotzenplotzer Schulbezirk. Hotzenplotz 1890.
14. CHRIST, A.: Geschichte der Entstehung und Entwicklung des Bezirkes Hotzenplotz.
15. KAPRAS, J.: Pozůstatky zemského práva knížectví Opavského. O státoprávních poměrech Opavska. Slezský sborník čís. 16, Opava 1908.
16. NOVOTNÝ, V.: České dějiny I., 1, Praha 1912. Od nejstarších dob do smrti knížete Oldřicha.
17. MELION, J.: Übersicht der Mineralien und Gesteine von Österreichisch Schlesien, Troppau 1897.
18. PEŘICH, L.: Slezsko, přehled národnostního vývoje.
19. PRASEK, V.: Vlastivěda Slezská (v ní Historická topografie země Opavské).
20. RADIMSKÝ, J.: Vývoj obyvatelstva v moravských enklávách ve Slezsku (1676—1930), Slezský sborník 45, Opava 1947.
21. RICHTER, E.: Die Landschaft Hotzenplotz. Topographisch und historisch geschildert. Rukopis práce z r. 1890 je uložen ve Státním archivu v Opavě.

22. RICHTER, E.: Zur Geschichte der Dörfer in der Enklave Hotzenplotz. Vyšlo v Notizenblatt der historisch-statistischen Sektion.
23. RICHTER, E.: Zur Geschichte der Dörfer in der Enklave Hotzenplotz. Vyšlo v Notizenblatt der historisch-statistischen Sektion der k. k. mährisch-schlesischen Ackerbau-Gesellschaft (seit 1892 k. k. mährische Landwirtschafts-Gesellschaft) zur Beförderung des Ackerbaues, der Naturkunde und Landeskunde in Brünn. Redaktion Christian d'Elvert. Brünn 1868 č. 7, 8, 1870 č. 6, 7, 9, 10, 1880 č. 2, 3, 4, 9, 1884 č. 2, 3, 4, 9, 10, 1885 č. 5, 6, 7, 1886 č. 7, 9, 10, 11, 1890 str. 48, 56, 1891 str. 8, 15, 24, 34, 48, 70, 72, 98, 1892 str. 29—30, 1895, 69—72, 75—80, 81—89.
24. RICHTER, E.: Beiträge zur Geschichte der Verwaltung der Stadt Hotzenplotz jetzt und in früherer Zeit. Vyšlo v Notizenblatt . . . , Brünn 1888, str. 11, 12, 1889, str. 7—8, 10—12.
25. Schlesiens Landesvertretung und Landeshaushalt von ihren Anfängen bis zur neuesten Zeit. Troppau 1909, sv. 1.
26. SLÁMA, FRANZ: Österreichisch Schlesiens Landschafts-, Geschichts- und Culturbilder. Prag 1887, 1 Bd.
27. SLAVÍK, F. A.: Morava a její obvody ve Slezsku po válce třicetileté. Telč 1892.
28. ŠIMÁK, J. V.: České dějiny I., 5, Praha 1938. Středověká kolonisace v zemích českých.
29. SCHWOY, F. J.: Topographie Mährens. Wien 1794.
30. TESAŘ, P.: Nejstarší dějiny enkláv moravských, Věstník Matice Opavské XXIII.
31. WOLNÝ, G.: Die Markgrafschaft Mähren, Brünn 1842.
32. Obyvatelstvo Slezska a Hlučinska v několika nejdůležitějších směrech na základě sčítání lidu ze dne 15. února 1921. Opava 1924.

Zusammenfassung:

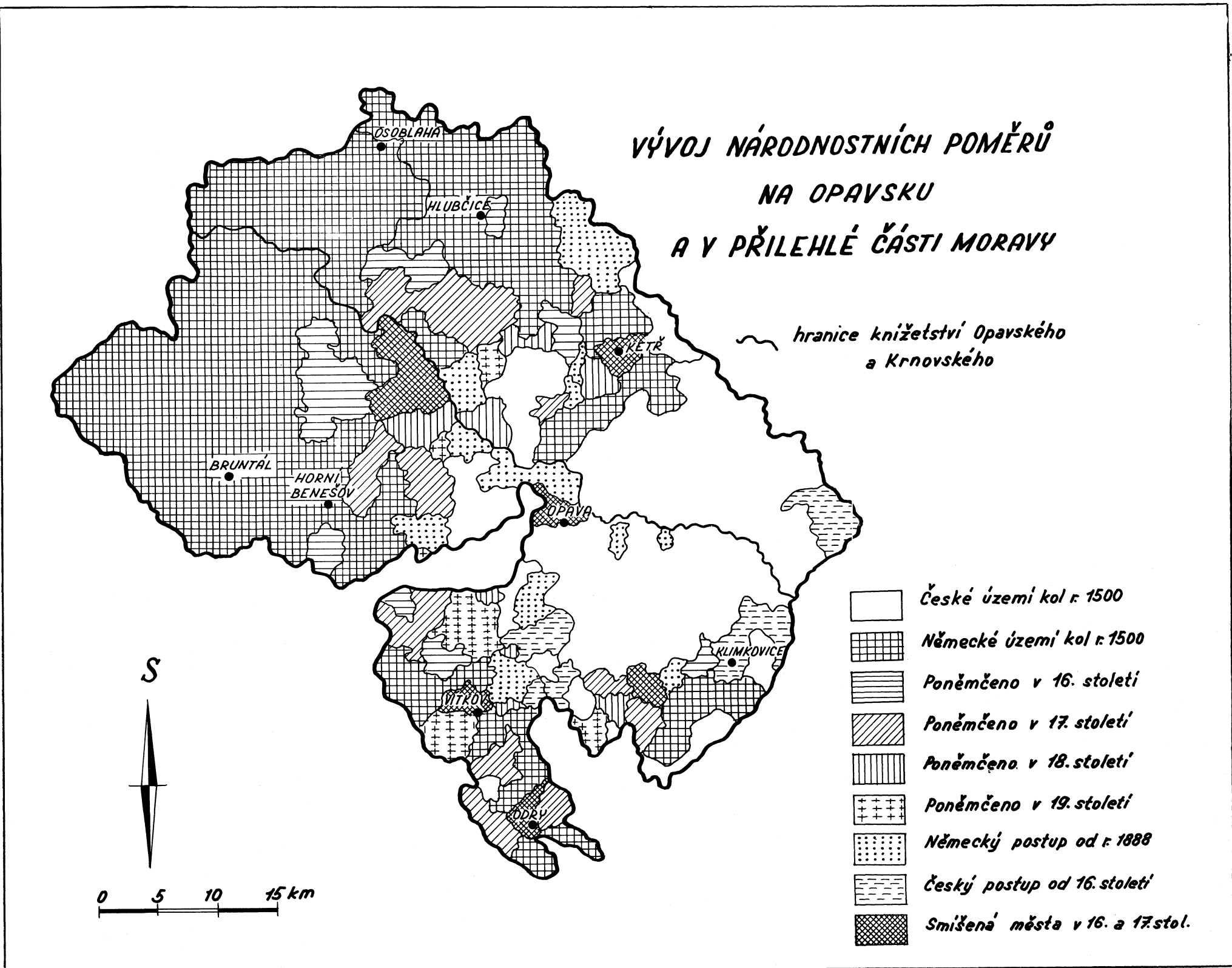
Dušan Trávníček

EIN BEITRAG ZUR HISTORISCH-GEOGRAPHISCHEN ENTWICKLUNG DER MÄHRISCHEN ENKLAVEN IN SCHLESIEN

Diese Arbeit behandelt die Entwicklung des Gebietes der sogenannten mährischen Enklaven in Schlesien, welche das Olmützer Bistum in der Zeit als es den Charakter eines selbstständigen Fürstentums hatte, erwarb. Dieses Gebiet blieb weiter ein administrativer Teil des Landes Mähren, obzwar es mit diesem keinen direkten Zusammenhang hatte.

Alle Anstrengungen der Schlesier um die administrative Angliederung dieses Gebietes zu ihrem Land blieben trotz einer Reihe von Petitionen an den Wiener Hof, erfolglos. Ein Teil der mährischen Enklaven blieb nach dem Jahre 1742, wo ein großer Teil Schlesiens an Preussen fiel, außerhalb der Habsburger Staatsgebietshoheit, obgleich es auch weiter im Besitz des Olmützer Bistums (ab 1777 Erzbistum) blieb. — Diese Enklaven auf Preussischem Gebiet nannte man Preussisch Mähren.

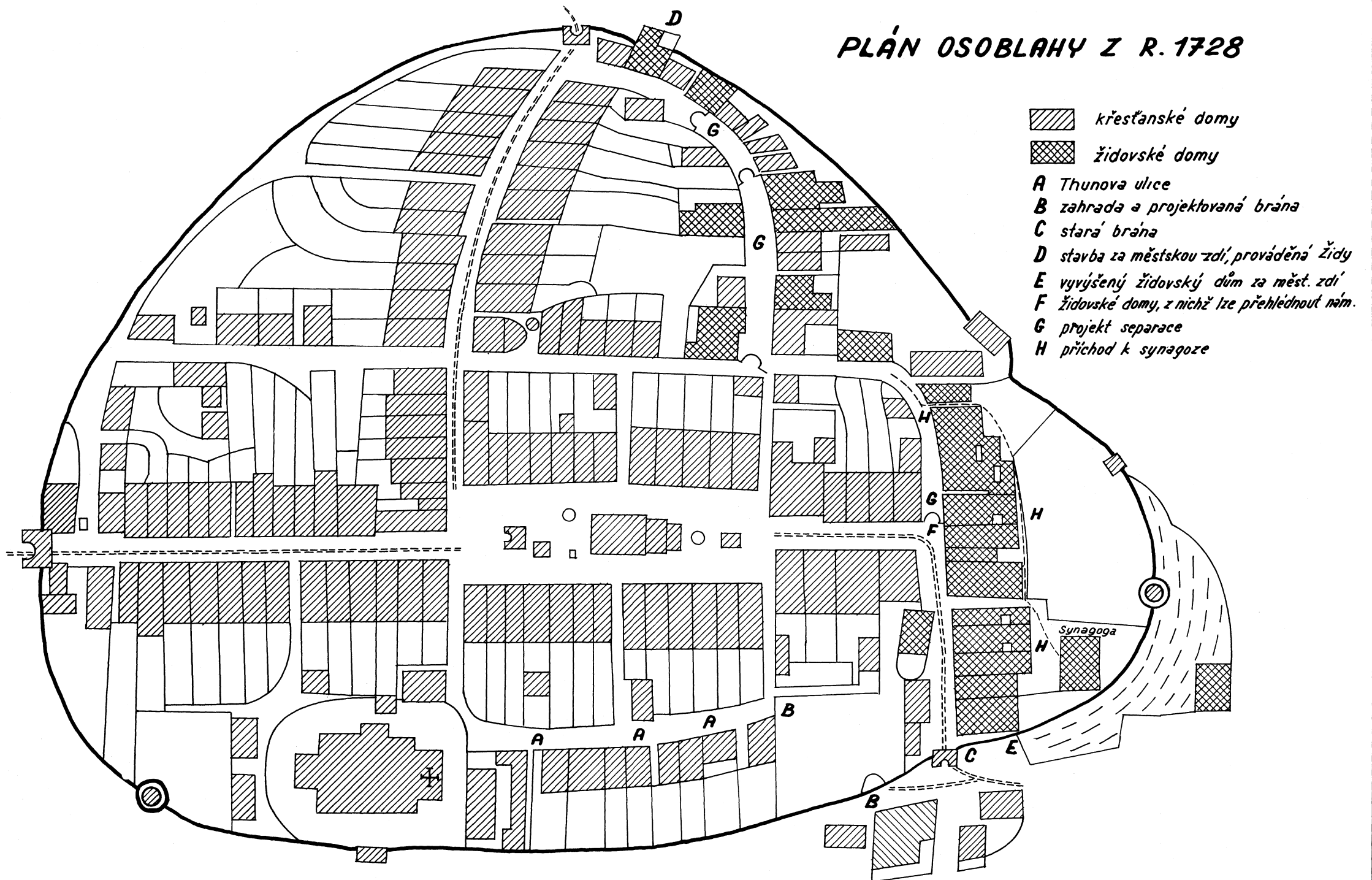
Das Problem der mährischen Enklaven wurde eigentlich erst 1949 gelöst, als mit der administrativen Neuordnung das Ländersystem aufgelöst und durch die Kreiseinteilung ersetzt wurde. — Diese Studie behandelt auch die nationale Entwicklung auf dem Gebiete der Enklaven im Laufe der ganzen Geschichtsentwicklung und weiterhin die Entwicklung der kartographischen Bearbeitung und enthält eine Zusammenfassung der wichtigsten synthetischen Literatur über dieses Thema.

Obr. č. 2. Vývoj národnostních poměrů na Opavsku a v přilehlé části Moravy (podle přílohy ke Slezskému sborníku), Opava 1950.

Abb. Nr. 2. Die Entwicklung der Nationalitätsverhältnisse im Troppauer Gebiete und in dem anliegenden Teil von Schlesien (nach der Beilage zum „Slezský sborník“), Troppau 1950.

PLÁN OSOBLAHY Z R. 1728

Obr. č. 3. Plán Osoblahy z r. 1728 (podle rukopisné mapy, uložené ve Státním archivu v Opavě pod sign. SČM).

Abbildung Nr. 3. Der Stadtplan von Hotzenplotz aus dem Jahre 1728 (nach der Handschriftskarte, im Staatsarchiv in Troppau, Sign. SČM).